

MDAG

MULTIDISCIPLINARY
APPROACHES WITH GEOGRAPHY

Başvuru 09.04.2023 Received | Kabul 02.06.2023 Accepted
E-ISSN:2980-1141 | <https://www.mdag.com.tr>
Cilt 1, Sayı 2 (2023), ss. 85-96
Doi., 10.29329/mdag.2023.556.1

Atıf Bilgisi / Reference Information

Köseoğlu, M. (2023). Kültürel Rotalar Nasıl Sınıflandırılabilir?. *Multidisipliner Yaklaşımlarla Coğrafya Dergisi*, 1(2), 85-96, <https://doi.org/10.29329/mdag.2023.530.3>

Kültürel Rotalar Nasıl Sınıflandırılabilir ?

How Can Cultural Routes Be Classified?

Mehmet Köseoğlu

Öğretmen, Samsun Bilim ve Sanat Merkezi, kavakarde@gmail.com

ÖZET

Uluslararası Anıtlar ve Sitler Kurulu (ICOMOS), 2008 yılında hazırlanmış olduğu Kültürel Rotalar Tüzüğü'nde "kültürel rota" kavramını; miras yelpazesinden ele alarak somut veya somut olmayan tüm değerlerin yanı sıra kültürel varlıkların doğanın içerisinde bir hat boyunca bütünlük arz eden sistem olarak tanımlamıştır. Kültürel rota kavramının tekâmülü ise önceki yıllara dayanan bir geçmişi içinde barındırır. Avrupa Konseyi'nin 20.yüzyılın ortalarından itibaren kavramın gelişimi adına kurumsal çabalarına UNESCO'nun katılımı daha da güç kazandırmıştır.

Bu çalışmada kültürel rotaların tarihi süreci ve kavramın gelişimi ele alınacak ardından kültürel rotaların nasıl sınıflandırılacağı yönünde tartışmaya açılacaktır. Yöntem olarak ise kaynakların ve bu alanda ortaya konulan çalışmaların içerik analizi yapılacaktır.

Kültürel rotaların belirli kategorilere dâhil edilerek sınıflandırılması öncelikle yolun anlamlandırılması ve bütüncül bir biçimde analiz edip sürdürülebilirliğini sağlama açısından değerlidir. Kültürel rotaların sınıflandırılmasına yönelik ilk girişimler 1994 yılında UNESCO ve ICOMOS işbirliğinde Madrid'de yapılan "Kültürel Mirasımızın Bir Parçası Olarak Rotalar" adlı raporda sunulmuştur. Kavram bu toplantı sonucunda "mekânsal-uzamsal özellikler", "zamansal özellikler", "kültürel özellikler" ve "rol veya amaç" olmak üzere dört ana başlık altında gruplandırılmıştır. Unesco uzmanlarından Ron Van Oers, ICOMOS Kültürel Rotalar Bilimsel Komitesi Başkanı Suarze-Inclan Maria Rosa, S. Chairatudomkul örneklerinden yola çıkılarak kültürel rotaların sınıflandırılması yönünde Chairatudomkul'un Kültürel Rota Sınıflandırılması geliştirilmek suretiyle kullanılabilirliği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kültürel Rotalar, Miras, Sınıflandırma, ICOMOS, UNESCO.

ABSTRACT

The International Council on Monuments and Sites (ICOMOS) defined the concept of a "cultural route" in its Cultural Routes Charter of 2008, as a system that provides integrity along a line within nature, considering all tangible or intangible values as well as cultural assets from the heritage spectrum. The evolution of the cultural route concept has a history that dates back to previous years. The participation of UNESCO in the institutional efforts of the Council of Europe for the development of the concept since the mid-20th century has further strengthened it. In this study, the historical process of cultural routes and the development of the concept will be discussed, and then it will be opened for discussion on how cultural routes can be classified. The method will be to perform a content analysis of the sources and the studies presented in this field. Classifying cultural routes into certain categories is valuable for interpreting the route and analyzing it in a holistic manner to ensure its sustainability. The first initiatives for the classification of cultural routes were presented in the report titled "Routes as a Part of Our Cultural Heritage" prepared in collaboration with UNESCO and ICOMOS in Madrid in 1994. As a result of this meeting, the concept was grouped under four main headings: "spatial-geographical features", "temporal features", "cultural features", and "role or purpose". Drawing on examples from Ron Van Oers, an expert from UNESCO, and Suarze-Inclan Maria Rosa, the Chair of the ICOMOS Cultural Routes Scientific Committee, it was concluded that Chairatudomkul's Cultural Route Classification could be developed and used for the classification of cultural routes.

Keywords: Cultural Routes, Heritage, Classification, ICOMOS, UNESCO.

Giriş

“Yeni bir kavram ya da kategori olarak kültürel rotalar düşüncesi; belirli bir rota yörüngesinde bulunabilecek anıtlar, kentler, kültürel peyzajlar, endüstriyel miras gibi diğer kültürel varlık türleriyle çatışmaz veya çakışmaz. Rota, tüm bu varlıkların sahip oldukları önemi artıracak bir sistemdir” (URL-1).

Uluslararası Anıtlar ve Sitler Kurulu (ICOMOS), 2008 yılında hazırlamış olduğu Kültürel Rotalar Tüzüğü’nde “kültürel rota” kavramını; miras yelpazesinden ele alarak somut veya somut olmayan tüm değerlerin yanı sıra kültürel varlıkların doğanın içerisinde bir hat boyunca bütünlük arz eden sistem olarak tanımlamıştır. Kültürel rota kavramının tekâmülü ise önceki yıllara dayanan bir geçmişi içinde barındırır. Avrupa Konseyi’nin 20.yüzyılın ortalarından itibaren kavramın gelişimi adına kurumsal çabalarına UNESCO’nun katılımı daha da güç kazandırmıştır.

Avrupa Konseyi’nin 13-14 Ekim 1964 tarihinde bir çalışma grubunun yayımladığı raporda “Avrupa Ağları” ifadesi kültürel rota kavramının ilk başlangıcı olarak kabul edilmiştir. Bu konsept çerçevesinde seyahat yoluyla Avrupa kültürünün farkındalığını artırmak ve turizmle bağlantılı ağlar kurmak suretiyle Avrupa uygarlığının önemli yerlerini turistlerin ilgisine sunma kurgulanmıştır (Capp: 2003:3).

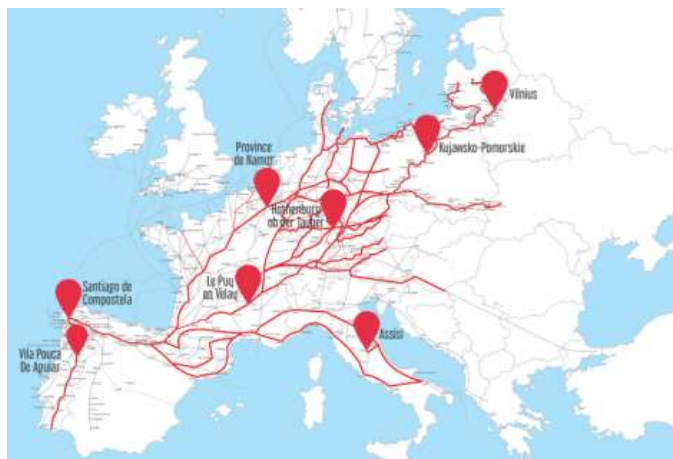
UNESCO’nun 1972 yılında Paris’te 16. Genel Konferansı’nın 17. oturumunda insanlığın ortak mirası olarak kabul edilen evrensel değerlere sahip kültürel ve doğal siteleri dünyaya tanıtmak, mirasa sahip çıkacak bilinci oluşturmak, çeşitli nedenlerle bozulan ya da yok olan kültürel ve doğal değerlerin yaşatılması için gerekli işbirliğini sağlamak amacıyla Dünya Kültürel ve Doğal Mirası’nın Korunmasına Dair Sözleşmesi’ni kabul etmiştir (URL-2). Bu durum miras başlığı altında yer alan kültürel rotaların geleceği için önemli bir adım olmuştur.

1975’te Avrupa’daki tüm ülkelerin delegelerinden oluşan Amsterdam Kongresi’nde; Avrupa mimarlık mirasının tüm dünyanın kültürel mirasının bütünleyici bir parçası olduğu onaylanmıştır. Kongre; Avrupa’nın mimarlık mirasının paha biçilmez kültürel değerinin yanında halklarına ortak tarihlerinin, geleceklerinin bilincini aştığı ve bu nedenle yaşatılmasının önemine yoğunlaşmıştır. Mimarlık mirasının tarihsel, kültürel özelliği olan tüm kent ve kırsal alanları kapsadığına vurgu yapmıştır (URL-3).

Kongrenin sonuç bildirgesinde yeni bir koruma politikasıyla bütünleşik koruma uygulanmazsa, toplumun çok yakında geleneksel çevresini oluşturan yapı ve sit mirasının çoğunu yitirmiş olacağı öngörüsünde bulunulmuştur.

Kültürel rotalarıyla ilgili çalışmalar, 1984 yılında Avrupa Konseyi’nin Avrupa Kültürel Rotalar Programı’nı görüşmek üzere üye devletlerini toplantıya davet etmesiyle başlamıştır. Avrupa Kültürel Rotalar Programı’nın amacı; zaman ile mekânda bir seyahat aracılığıyla farklı ülkelerin ve Avrupa kültürlerinin ortak birer kültürel miras olduğunu ortaya koymaktır. 1987’den itibaren yürütülen program dâhilinde İspanya’da bulunan “Santiago de Compostela Hac Yolu” ilk Avrupa kültür rotası olarak tarihe geçmiştir (URL-4).

Harita-1: Saint Jacques de Compostela Yolları

Dünya çapında kültür yollarının gündeme gelmesi ve bu alanda çalışmalara başlanması Unesco'nun 1988 - 1993 yılları arasında uygulamaya koyduğu Diyalog Yolları Programı (*Roads Of Dialogue*) sayesinde gerçekleşmiştir (URL-5). Bu proje ile Orta Asya'da kültürel çeşitliliğin ve kültürler arası diyalogun, kültürler arası işbirliğinin desteklenmesi hedeflenmiştir (Uğur, 2008: 21).

1991 yılında Avrupa Birliği üyesi ülkelerin kültür bakanlarının toplanmasıyla Avrupa içerisinde planlanan rotaları değerlendirmek suretiyle "Avrupa Kültür Ağları" adlı bir belgeyle gelecekte bu rotaların kültürel boyutları yönünde farkındalık oluşturulmuştur (URL-6).

Unesco ve Uluslararası Anıtlar ve Sitler Kurulu (ICOMOS) işbirliğiyle 1994 yılında Madrid'de gerçekleşen uzmanlar toplantısında kültürel rotalar gündeme alınmıştır. "Bir miras rotası, kültürel önemi ülkeler veya bölgeler arasındaki değişim ve çok boyutlu diyalogla oluşturulan zamanla mekândaki etkileşimi hat boyunca gösteren somut unsurlardan oluşur" şeklinde tanımlanmıştır (URL-7).

Kavramın doğasının açık, dinamik ve anımsatıcı olduğu; ekonomik, sosyal, sembolik, felsefi boyutların yanında çeşitliliğin tümünde doğal çevreyle süreklilik arz eden sayısız etkileşimlerin bulunduğu vurgu yapılmıştır. Raporda, tanıma katkı amaçlı olarak miras yolları kavramının zengin ve verimlilik ölçeğinde karşılıklı anlayışın, tarihin çoğulcu yaklaşımının ve barış kültürünün bir arada işlerlik kazanacağı ayrıcalıklı bir çerçeve sunduğuna yer verilmiştir.

1997 yılında Avrupa Kültürel Rotalar Enstitüsü'nün (*European Institute Of Cultural Routes*) kurulması Kültürel rotaların kurumsal gelişimi yönünde önemli bir ayrıntıdır (URL-8). Avrupa Konseyi ile Lüksemburg Büyük Düküğü arasında 1998'de imzalanan antlaşmayla kültürel rota programının sürekliliğinin yanı sıra uygulamalarına katkı yapılmaktadır. Yolların kurulması ve işletilmesinde işbirliği yapma, bu doğrultuda etkinliklere ve sergilere katılma, kültür, turizm ve çevre arasındaki bağlantıların farkındalığını teşvik etme misyonunu yüklenen bir enstitü olma özelliğini taşımaktadır.

1998 yılında dünyanın farklı bölgelerinden bir grup ICOMOS üyesinin çabalarıyla ICOMOS Kültür Rotaları Uluslararası Komitesi (*Comite Internacional de Itinerarios*) kurulmuştur. Bu kurumların oluşturulmasında ana gaye ise kültür rotalarının araştırılması, tescil edilmesi, üzerlerindeki mirasın korunması ve geliştirilmesiyle sosyal ve ekonomik etkilerin aynı oranda olumlu artışına imkan hazırlamaktır (Karataş, 2015: 15). Komite, İspanya'nın Tenerife kentinde 05-08 Eylül 1998'deki toplantı sonucunda; kültürel bir güzergâh veya rotanın mutlaka bir tarihin belli bir zamanında belirleyici önem taşıyan bir uygarlaşma sürecinin bağlantısı tarafından maddi olmayan bir niteliğin diğer değerleriyle birçok maddi unsur ve objeyi içerdiğini kabul etmiştir.

ICOMOS bünyesinde ICCR (Kültürel Rotalar Komitesi)'nin 2001 yılında İspanya'nın Navarra Kenti'ndeki uluslararası kongresinde kültürel rotaların mirasın korunması konseptinde nitel bir değişimi temsil ettiği, rotalar vesilesiyle bölgesel genişlik, kültürel bütünlükle şimdiye kadar nadiren gerçekleştirilen eylem ve içerikler arasında uyum sağlama politikası oluşturduğu yönünde değerlendirmeler yapılmıştır.

Kongrede kültürel rotaların, içeriği zayıflayan bir tarih ve coğrafyayı tekrar yaşamak için potansiyel bir araç haline geldiği, ortak bir kültürel mekân paylaşma ve bölgeyi yol boyunca toplumların geleneksel yaşantısına değer veren maddi olmayan bir mirasa bağlama fırsatı sağladığına değinilmiştir.

Kongrede kültürel rota kavramı, "bütünü parçalarının toplamından daha büyük ve anlamlı olan bir dizi değer" olarak açıklanmak suretiyle "ülkeler ve bölgeler arasında karşılıklı değişimi ve diyalogu temsil eden, bütünü parçalarının toplamından daha kapsamlı ve anlamlı olan, kendi esas fonksiyonunu zenginleştiren bir çeşitliliğe sahip olan değerler bütünü" olarak ele alınmıştır (URL-9).

2002'de Avrupa Kültürel Rotalar Enstitüsü tarafından "Ortak Bir Miras: Kültürel Rotalar ve Peyzajlar" web portalı oluşturulmuştur. İçeriğinde kültürel rotalar ile veri kaynakları, etkinlikler, görsel dokümanlar yer almaktadır. 2005'te kültür rotalarının Unesco tarafından Dünya Mirası Konvansiyonu kapsamında 4 ana miras kategorisinden biri olarak ilan etmesi ise, kültür rotası kavramının tüm dünyada ele alınmasını hızlandıran bir gelişmedir (Karataş, 2011: 10).

Kültürel rotalar hususunda ICOMOS öncülüğünde 2008 yılında oluşturulan Kültürel Rotalar Tüzüğü önemli bir aşamadır. Tüzükteki tanımlamada kültürel rotalar; somutla somut olmayan miras öğeleriyle birlikte bir bütün halinde kültürel unsurların varlığıyla insan ilişkilerinin yanında hareketliliğiyle dinamik ve sürekliliği kapsayan içeriktedir:

“Fiziksel olarak sınırlandırılmış aynı zamanda iyi bir şekilde açıklanmış, özel bir amaca hizmet etmek için kendine ait hususi bir dinamikle birlikte tarihi işlevsellikle nitelenen herhangi bir iletişim rotası; kara, su veya başka bir çeşit olsun aşağıda belirtilen şartları taşımalıdır.

a) İnsanların birbirini etkileyen hareketlerinden doğmalıdır ve bu hareketleri yansıtmalıdır. Bununla birlikte belirgin zaman dilimleri içinde malların, fikirlerin, bilgilerin, değerlerin; insanlar, ülkeler, bölgeler veya kıtalar arasındaki çok boyutlu, sürekliliğiyle karşılıklı alışverişinden doğmalıdır.

b) Mekân ve zamanda etkilenen kültürlerin hem somut hem de somut olmayan miraslarında yansıtılmak suretiyle dışarıdan etkilenmeleri desteklenmelidir.

c) Tarihi ilişkilerin ve kültürel özelliklerin onun varlığıyla ilişkilendirildiği dinamik bir sisteme dâhil olmalıdır (URL-10).

2010’da Avrupa Konseyi tarafından gerçekleştirilen “Kültürel Rotalar Programı” kapsamında kavramın anlamı; “güzergah veya bir dizi güzergahların tanıtımı ve geliştirilmesi amacıyla ortak Avrupa değerlerine saygı duyan, anlayış gösteren uluslar arası bir öneme sahip tarihi bir rota, bir kültür kavramı, şekil veya olaya dayalı bir kültürel, eğitsel miras ve turizm işbirliği projesi” olacak şekilde genişletilmiştir (Durusoy, 2016:37). Bu tanım; Avrupa boyutuyla iç içe ortak kültürlerden değerlere çok kültürlülük ekseninde ekseninde turizm odaklı, eğitime dönük bir yapılanmada kültürel mirası koruyan özelliklerle donatılmıştır.

Fransa’da UNESCO, Avrupa Birliği, BM Dünya Turizm Örgütü, Ekonomik Gelişme Örgütü, STK’lar, yerel yönetimler, üniversitelerin katılımıyla 2012’de Avrupa Konseyi toplantısı yapılmıştır. Toplantıda; yaratıcı araçların bir rota ağı çerçevesinde eğitimle katılım potansiyellerini öne çıkaracak ve görünürlüğü sağlayacak şekilde kullanılması yönünde ortak karar alınmıştır. Bu toplantı sonucunda “Colmar Deklerasyonu”: Avrupa Kültür Rotaları 25.Yıl dokümanı yayımlanmıştır. Aynı yıl, Avrupa kültür yollarını özel sektöre, turizm firmalarına, yerel ve ulusal yönetimlere ve ilgili diğer paydaşlara tanıtmaya, farkındalığı artırma ve işbirliği geliştirme amacıyla “Crossroads of Europe” inisiyatifi kurulmuştur.

Kültürel Rotalar: Kavram Hakkında Tanımlamalar

Kültürel rotalar üzerine uzman ve araştırmacıların tanımlarına da göz atılabilir. Icomos uzmanlarından Suarze-Inclan Maria Rosa; kültürel rotaların yeni bir yaklaşımı temsil ettiğini ve kültürel mirasın korunması için yeni perspektifler sunduğunu belirterek kültürel çeşitliliğin yanında kültürlerarası diyalogun ve sürdürülebilir kalkınmanın geliştirilmesine katkıda bulunduğuna değinerek şu tanımlama bulunur.

Kültürel Yollar, bir miras kategorisi olarak, bilinçli olarak yaratılmış ya da insanlığın belirli ve iyi tanımlanmış bir amaca ulaşması için kullandığı tarihi iletişim yolları yoluyla üretilen kültürel dinamiklerin meyvesidir (2005: 1).

Ron Van Oers; kültürel rota kavramını belirli zaman ve mekanda var olan veya tarihi geçmiş olmayıp günümüzde oluşturulan somut ve somut olmayan kültürel miras içerisinde değerlendirir. Fiziksel veya algılanan temsilleriyle kara veya su üzerinden birbirine bağlayan süreci ortaya koyan ayrıca mal ve fikir alışverişinin sağlayan özelliklerini vurgu yapar. (2004: 12-13)

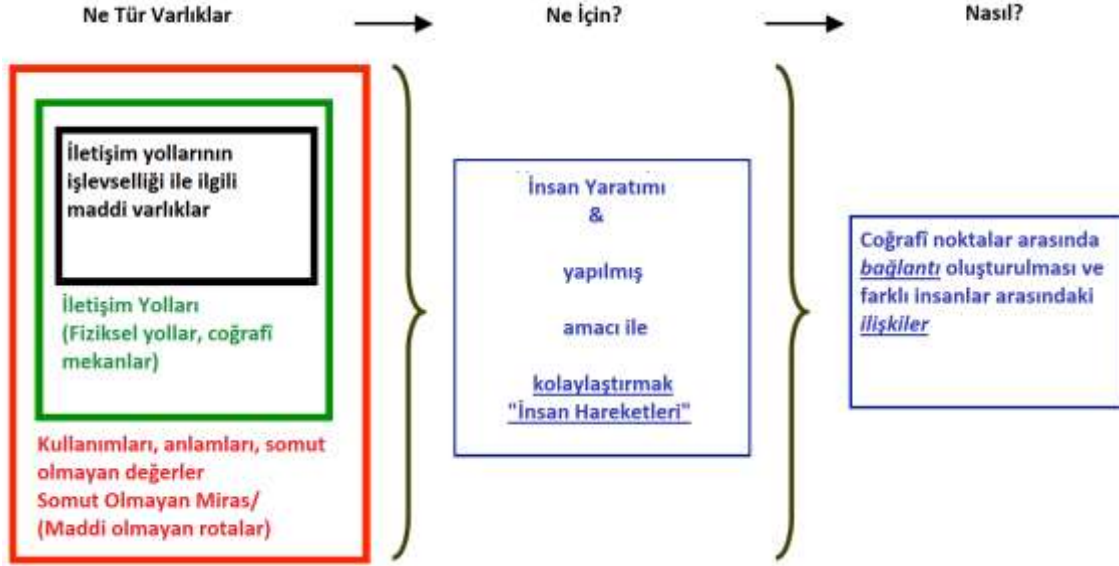
Claude Moulin ve Priscilla Boniface miras yolları ve kültürel rotaları; turizm ihtiyaçları ve hedeflerine yönelik olarak kullanılan mekanizmalar olarak görmektedir. Kültürel koruma, turizm, sosyo-ekonomik kalkınmanın gerçekleşmesi ve mirasın desteklenmesi açısından önemli araç olarak tanımlanmaktadır. Sınır ötesi diyalog ve etkileşimi ortaya koyan güzergahların özel kapasitesi

vurgulanmakta ve bu özelliğin küresel toplum için daha geniş potansiyeline değinilmektedir (2001; 237-248).

Carreno'ya göre ise kültürel rotalar bağlantı ve ilişki boyutuyla iki temel özelliği olana dinamik tarihî unsurlardır. İki veya daha fazla farklı coğrafyayı birleştirmek suretiyle ve tarihi kullanımını da katarak insanlar arasındaki ilişkiler ağını sağlayan özelliği içinde barındırır. Kültüreliliğin temeli olarak bağlantı ve ilişki perspektifini ise bir diyagram yoluyla açıklar. (2008:4)

Diyagram 1: Mirasın İşleyişinde Bağlantı/İlişki Perspektifi

Majdoup gelişen ve hızla genişleyen süreçte kültürel rotaların yeni bir yaklaşımı temsil ettiğini belirtir. Ona göre; geçmişin, günümüzün ve geleceğin kullanımının, farklı deneyimlere ve dönüşümlere göre kitle kültürüyle yerel topluluklar için sürdürülebilir bir şekilde bağlantılı olduğu, geçmişin çağdaş bir kullanımı olarak düşünülen bir kavramdır (2010:49-35).

Esra Karataş, kültürel rotalar kavramını "turizmi, korumayı ve gelişimi teşvik etmek amacıyla bugün oluşturulan veya tarihin bir döneminde kullanılmış fakat günümüzde de halen kullanılmakta olan, kültürel ve/veya doğal miras elemanlarına sahip ve bu bileşenlere sahip olması sayesinde önem arz eden bölgesel, ulusal ya da kıta ölçekli ulaşım koridorları olarak tanımlamıştır (2011:15).

Kültürel Rotaların Sınıflandırılması

Kültürel rotaların belirli kategorilere dâhil edilerek sınıflandırılması öncelikle yolun anlamlandırılması ve bütüncül bir biçimde analiz edip sürdürülebilirliğini sağlama açısından değerlidir. Kültürel rotaları; "mekânsal-uzamsal, zamansal, kültürel özellikler ve amaç olarak dört ana başlıkta gruplandırmak mümkündür.

ICOMOS tarafından kültürel rotaların sınıflandırılması yönünden kültürel rota kimliği için bir kayıt listesi oluşturulmuştur (URL-11). Bu kimlik kaydında "rotanın adı", "fonksiyonu", "fizikî doğası", "ulaşım araçları", kullanım süre ve sıklığı", "sembol ve işaretler", "önemli noktalar", "konum ve tarihsel çerçeve", "Temsilciliği, Ritüelleri", "İlham Verici değerler", "dinamikleri", "miras içeriği" gibi değişkenler yer almaktadır.

Unesco uzmanlarından Ron Van Oers, 2004 yılında kültürel rotaların sınıflandırılması yönünde bir öneride bulunmuştur. Bu önerisi 2010 yılına kadar Dünya Miras Listesi'ne kaydedilen rotaların gruplandırılması adına kabul görmüştür. Ron Van Oers'in rota sınıflandırmadaki değişkenleri "nakliyat", "Ticaret Rotaları", "dini yollar", "Doğrusal Anıtlar" kapsamındadır (2004:13).

Tablo 1: Ron Van Oers'in Kültürel Rotalar Sınıflandırması

Değişkenler	Kültürel Rotalar
Nakliyat Hattı	*Semmering Demiryolu (Avusturya) * Derjeeling Demiryolu (Hindistan) *Midi Kanalı (Fransa)
Ticaret Rotaları	Frankincense Yolu (Akgünlük Bitki Yolu) (Umman)
Dini Yollar	Santiago De Compostela Yolu (İspanya)
Doğrusal Anıtlar	Çin Seddi (Çin) Hadrian Duvarı (İngiltere) Amsterdam Savunma Hattı (Hollanda)

ICOMOS Kültürel Rotalar Bilimsel Komitesi Başkanı Suarze-Inclan Maria Rosa ICOMOS'un 2005 yılında 15. Genel Kurulu ve Uluslar arası Sempozyumu'nda sunduğu bir bildiri de kültürel rotaları altı kapsam içerisinde sınıflandırmıştır.

1. Alansal Kapsamlarına Göre: Yerel, ulusal, bölgesel, kıtasal ya da kıtalararası.
2. Kültürel Kapsamlarına Göre: Belirli bir kültürel bilgi dâhilinde kalanlar ya da kültürel değerlerin oluşumunda ve yahut evriminde karşılıklı etkileşim sürecini paylaşan farklı coğrafi alanlara genişlemiş olanlar
3. Hedef ya da fonksiyonuna göre: Toplumsal, ekonomik, politik ya da kültürel.
4. Zaman İçindeki Durumlarına Göre: Artık kullanılmayanlar ve sosyo-ekonomik, politik, kültürel alışveriş yoluyla gelişimine devam edenler.
5. Yapısal Oluşumlarına Göre: Lineer, dairesel, haç biçiminde, radyal ya da ağ şeklinde.
6. Coğrafi ortamlarına göre; Karasal, denizel, karışık ya da diğer bir fiziksel ortam (2005:5).

ICOMOS tarafından 2008 yılında hazırlanan Kültürel Rotalar Tüzüğü'nde rotalar Suarze-Inclan Maria Rosa'nın 3 yıl önce sunduğu bildirisinin bir benzeridir. 1. Bölgesel kapsamlarına göre: Yerel, bölgesel, ulusal, kıtasal veya kıtalararası. 2. Kültürel kapsamlarına göre: Bir kültür bölgesi dâhilinde veya farklı coğrafi alanlar arasında kültürel etkileşim. 3. Hedef ve işlevlerine göre: Sosyal, ekonomik, politik veya kültürel. 4. Zaman İçerisindeki Devamlılıklarına Göre: Sosyo-ekonomik, politik ve kültürel alışverişler altında halen kullanılan veya artık kullanılmayan rotalar. 5. Yapısal Biçimlerine göre: Doğrusal, dairesel, haç biçimli, radyal veya ağ. 6. Doğal çevrelerine göre: Toprak, su, karma veya diğer fiziksel ortamlar (URL-12).

ICOMOS'un bu sınıflandırmalarını aynı yıl içerisinde Chairatudomkul geliştirmiştir. Kültürel rotalar ve miras yolları olarak iki grupta gruplama yapan araştırmacı; değişkenleri ise "dini törenler", "ticaret etkinlikleri", "askeri olaylar", "spor müsabakaları", "özellik olaylar", "Düzenli etkinlikler", "Kültürel Etkileşim", "Saldırı ve sömürgecilik", "Doğal Tarihi Çevre", "Mimari İlgi", "Deniz Yolları", "Tarihi Bir Kişi İle İlişki", olarak belirlemiştir. Bu doğrultuda kendisi kültürel rotaların tek bir gruba ait olamayacaklarını ve çok boyutluluk nedeniyle birden fazla gruba yerleştirilebileceğine vurgu yapmıştır.

Tablo- 2: Kültürel Rotalar ile Miras Yolları Arasındaki Kavramsal Farklılıklar (Chairatudomkul 2008, 28)

	KÜLTÜREL ROTALAR	MİRAS YOLLARI
Özellikleri	Mevcut seyahat rotaları, tarih boyunca dinî fonksiyonlu, ticari veya askeri amaçlı.	Turizm amaçlı oluşturulmuş, cazibe merkezleri birleştiren, uygun mesafede servisler tarafından desteklenir. Tarihsel bağlantısı zorunlu değildir.

Ağlar	Bilimsel araştırmalarda işbirliği	Turizm işbirliğiyle tanıtım organizasyonları, gerçek bilimsel temeli olmadan.
Hedefler	Kültürel, ekonomik ve sosyal bakış; insanlar ile toplulukların mirasına ilgi ve dayanışmayı teşvik etmek.	Ekonomik faydalar ve turizm etkileri; sosyal, topluluk ve kültürel faydalar ikincildir.
Otantiklik	Sürekli bir kültürel değişim için, doğrudan tarihle birbirine bağlanmış olan çeşitli mirasların koleksiyonu.	Tarihsel olarak uzun bir süredir kültürel değişimlerden kaynaklı miras kalıbı bulunmamaktadır.
Önem	İki veya daha fazla kültürel topluluk (gruplar) arasındaki ilişkileri ve etkileri dikkate almak önemlidir. Ortak kökler kültürel mirasın anlaşılmasında belirleyicidir.	Tecrübeler ve haz odaktadır. Ziyaretçiler yerel gurur duygusunu artırabilir.

Tablo-3: Chairatodomkul'un Kültürel Rota Sınıflandırması (Chairatomdokul, 2008: 17)

Değişkenler	Kültürel Rotalar	Miras Yolları (Trail)
Dini Olaylar	Haçlı Seferleri, Hac Yolculuğu, (<i>Santiago de Compostela Yolu</i> , <i>İnanç Yolu</i> , <i>Mekke'ye Hac İbadeti</i>)	Sikh Miras Yolu Hampshire Millenium Hacı Yolu
Ticaret Aktiviteleri	İpek Yolu - Tuz Yolu – Baharat Yolu Şarap Rotası- Akgünlük Rotası	İrlanda Viski Yolu Niagara Şarap Rotası Waterloo-Wellington Yolu Nada-Sake Bira Yolu (Japonya)
Askeri Seferler	Haçlı Seferleri - Napolyon Rotası Hannibal'ın Alp Geçidi	Hadrian Duvarı Rotası Wenzel Rotaları
Sportif Olaylar	Rum Race - Paris-Peking Rallisi Paris-Dakar Rallisi	Fransa Bisiklet Turu Rotası
Tarihte Özgül Olaylar	Rus Seferi	Odyssey
Düzenli Rotalar	İpek Yolu Hac Yolculuğu	Hong Kong Miras Yolu Penang Yolu
Farklı Halklar Arası Etkileşim	İpek Yolu - Tuz Yolu- Demir Yolu- Hac Yolculuğu	Bangkok Miras Yolu
Saldırganlık ve Emperyalizm	Köle Yolu Haçlı Seferleri	Gözyaşı Yolu (Trail Of Tears) Boston Özgürlük Yolu Avrupa Yahudi Mirası Rotası
Doğal Tarihi Çevre	Aborjin Şarkı Yolları	Chilkoot Yolu Park ve Bahçeler Rotası
Mimari İlgi	Barok Mekanları	Sınırları Olmayan Mimarlık Rotası York Kent Duvarı Rotası
Deniz Rotası	Viking Rotası, Hansa Yolu, Köle Yolu, Baharat Yolu	Denizcilik Mirası Yolları
Tarihi Kişilerle İlişkili Rotalar	.....	Napolyon Rotası, Nelson Mandela Rotası- Mozart Rotası

Chairatudomkul, kültürel rota ve miras yolları sınıflandırmasında değişkenleri tarihî işlevsellik (İpek Yolu, Baharat Yolu v.b) insanların birbirini etkileyen hareketler (dinî olay, ticaret, askeri seferler, göç, sürgün v.b) belirli bir mekân (mimarî, çevre) ve özel amaç (sportif faaliyet, sanat v.b) açısından kategorize etmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kültürel rota; belirli bir mekânda özel bir amaca yönelik, insanların birbirini etkileyen hareketlerinden oluşan (mübadele, ticaret, bilgi, değer, askerî, göç v.b) somut ve somut olmayan kültürel miras unsurlarıyla tarihî işlevselliği olan dinamik bir sistemi bünyesinde barındırır. Kültürel rotanın sadece geçmişe dayalı değil bugünün somut ve somut olmayan kültürel mirasını etkileyen hususlarını da kapsamın içine alınabileceği aşikârdır. Kültürel rotanın turizm amaçlı ihtiyaçlar için de kullanılabilirliğini savunan uzmanlar, kültürel korumaya dayalı sosyo-ekonomik kalkınmanın gerçekleşmesi adına bunu araç olarak tasarlamaktadır.

Kültürel rotanın kategorilerini Unesco uzmanlarından Ron Van Oers; nakliyat, ticaret, dinî yollar, doğrusal anıtlarla planlansa da bunu dar bir çerçevede çizmiştir. ICOMOS Kültürel Rotalar Bilimsel Komitesi Başkanı Suarze-Inclan Maria Rosa ise rotaları altı başlıkta gruplarsa da ana bütünlük yine mekan-uzam, zaman, kültürel özellik, amaç üzerinden dört ana unsurdan oluşur. ICOMOS da bunun benzerini daha sonra Kültürel Rotalar Tüzüğü'nde paylaşmıştır.

ICOMOS'un sınıflandırmasını geliştiren Chairatudomkul, kültürel rotalar ile miras yolları bağlamında iki ayrıma gitmiştir. Kültürel rotaları tarihî bir geçmiş olgusuna dayandırmış, miras yollarını ise turizm odaklı bugüne yönelik değerlendirmiştir. Burada yapılacak eleştiri; kültürel rota açısından geçmişte tarihi doğruluğu tartışılabilir olsa da mitolojik unsurların zihinde yer edinmiş sözlü kültürle beslenen destan, efsane, hikaye, masal v.b somut olmayan kültürel miras öğelerinin de üzerinde durmak gerekir. Gılgamış'ın yolculuğu, mitolojilerde tanrıların, daimonların izlekleri ve bu sahnelere perde açan Olimpos Dağı, Spil Dağı gibi doğal çevreler de sınıflandırmada önemlidir.

Sonuç olarak kültürel rotaların bir kategoride sınıflandırılması yolun iyi bir biçimde analiz edilmesiyle mümkündür. Kültürel rotalar; mekân-uzam, zaman, kültürel özellikler ve amaç olarak dört ana çerçevede ilişkilendirilmelidir. Burada değişkenler artırılmak suretiyle, detaylandırılmalıdır. Bilimsel olarak disiplinler arası işbirliğiyle kültürel rotaların belirli plan dâhilinde gruplandırılması daha gerçekçi, doğru, anlaşılabilir şekilde ele alınmalıdır.

KAYNAKÇA

- Capp, S., (2017). "The Europe An Institute Of Cultural Routes", 2003. N.p, n.d. www.arcchip.cz/w02/w02_capp.pdf
- Carreno, A., M., (2008). "The Transmission of the Spirit of the Place in the Living Cultural Routes: The Route of Santiago de Compostela as Case Study." *Quebec Declaration-15th ICOMOS General Assembly and International Scientific Symposium*. p.77-92.
- Chairatomdokul, S., (2008). "Cultural Routes as Heritage in Thailand: Case Studies of King Narai's Royal Procession Route and Buddha's Footprint Pilgrimage Route", Thesis of Doctor of Philosophy. Graduate School: Silpakorn University, 2008.
- Durusoy, E., (2016). *Tarihi Yoldan Kültürel Rotaya*, Odtü Yayıncılık, Ankara.
- Karataş, E., (2015). *Kültür Rotaları Programlama Rehberi*, Çekül Vakfı Tarihi Kentler Birliği Yayınları, İstanbul.
- Karataş, E., (2011). *The Role Of Cultural Route Planning In Cultural Heritage Conserveation The Case Of Central Lycia*, ODTÜ University, Ankara.
- Majdoub, W., (2010). "Analyzing Cultural Routes from a Multidimensional Perspective." *Journal of Tourism, Culture and Territorial Development*. *AlmaTourism*, p.30-35.
- Moulin, C., and Boniface, P., (2001). "Routeing Heritage for Tourism: Making Heritage and Cultural Tourism Networks for Socio-economic Development." *International Journal of Heritage Studies*, Volume 7, Number 3, 237-248
- Oers, R. V., (2004). "Unesco Missions To Chinese Section Of The Silk Road, A Systematic Approach Towards World Heritage Nomination", August 2003 And July 2004, Paris, p. 1-54
- Rosa, S., M., (2005). "A New Category of Heritage for Understanding, Cooperation and Sustainable Development; Their Significance within the Macrostructure of Cultural Heritage; The Role of the CIIC of ICOMOS: Principles and Methodology." *Monuments and Sites in their Setting: Conserving Cultural Heritage in Changing Townscapes and Landscapes, Xi'an Declaration - 15th ICOMOS General Assembly and International Scientific Symposium*. p. 1-8
- Uğur, E., (2008). *Kültür Turizmi Bağlamında Kültür Yolları: Türkiye'deki Kültür Yolu Örnekleri Üzerine Bir İnceleme*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Uzmanlık Tezi, Ankara,
- URL-1: <http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR0082642001353671098.pdf> (05 06 2017)
- URL-2: <http://whc.unesco.org/en/conventiontext> (05 07 2017)
- URL-3: <http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR0899129001496825552.pdf> (09 06 2017)
- URL-4: <http://www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/cultural-routes> (02 07 2017)
- URL-5: http://portal.unesco.org/en/ev.phpURL_ID=32464&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (02 06 2017)
- URL-6: (<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A41991X1205>) (10 06 2017)
- URL-7: <http://whc.unesco.org/archive/routes94.htm> (01 07 2017)
- URL-8: (<http://culture-routes.net/the-institute/mission>) /08 06 2017)
- URL-9: http://www.icomos-ciic.org/CIIC/PAMPLONA_ingl.htm /01 07 2017.
- URL-10: http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_0082642001353671098.pdf (01 06 2017)
- URL-11: http://www.icomos-ciic.org/ciic/fichas_identificacion_ingl.htm (09 07 2017)
- URL-12: http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_0082642001353671098.pdf (05 06 2017)

EXTENDED ABSTRACT

The International Board of Monuments and Sites (ICOMOS), in the Charter on Cultural Routes prepared in 2008, defined the concept of “cultural route” as a system that represents the integrity of all tangible or intangible values, as well as cultural assets along a line in nature, taking into account the range of heritage. The evolution of the concept of cultural route, on the other hand, contains a history based on previous years. 20 of the Council of Europe. since the middle of the century, the participation of UNESCO in the institutional efforts for the development of the concept has gained even more strength.

In the report published by a working group of the Council of Europe on October 13-14, 1964, the phrase “European Networks” was accepted as the first beginning of the concept of cultural route. Within the framework of this concept, it has been designed to increase the awareness of European culture through travel and to present the important places of European civilization to the attention of tourists by establishing tourism-related networks (Capp: 2003:3).

UNESCO's 16th annual Meeting in Paris in 1972. 17 Of the General Conference. in its session, it adopted the Convention on the Protection of the World Cultural and Natural Heritage in order to introduce cultural and natural sites with universal values, which are considered the common heritage of humanity, to create awareness to protect the heritage, to ensure the necessary cooperation for the preservation of cultural and natural values that have been degraded or destroyed for various reasons (URL-2). This has been an important step for the future of the cultural routes included under the title of heritage. In 1975, at the Amsterdam Congress, consisting of delegates from all European countries, it was confirmed that the European architectural heritage is an integral part of the cultural heritage of the whole world. The congress focused on the priceless cultural value of the architectural heritage of Europe, as well as the importance of instilling awareness of their common history and future to their peoples and therefore keeping it alive. He emphasized that the architectural heritage covers all urban and rural areas with historical and cultural characteristics (URL-3).

In the final declaration of the Congress, it was predicted that if integrated protection is not implemented with a new protection policy, the society will soon lose most of the heritage of buildings and sites that make up its traditional environment.

Studies on cultural routes began in 1984 when the Council of Europe invited its member states to a meeting to discuss the European Cultural Routes Program. The aim of the European Cultural Routes Program is to show that different countries and European cultures are a common cultural heritage through a journey through time and space. within the framework of the program carried out since 1987, the “Santiago de Compostela Pilgrimage Route” in Spain has made history as the first European cultural route (URL-4).

The definitions of experts and researchers on cultural routes can also be viewed. Suarze-Inclan Maria Rosa, one of the Icomos experts, stated that cultural routes represent a new approach and offer new perspectives for the protection of cultural heritage, and that they contribute to the development of intercultural dialogue and sustainable development, as well as cultural diversity, and the following definition is found.

Cultural Paths, as a category of heritage, are the fruit of cultural dynamics consciously created or produced through historical communication paths used by humanity to achieve a specific and well-defined goal (2005:1).

Ron Van Oers evaluates the concept of cultural route within the concrete and intangible cultural heritage that exists in a certain time and place or is not historical, but is created today. It reveals the process that connects them over land or water with their physical or perceived representations, and also emphasizes the features that enable the exchange of goods and ideas. (2004: 12-13)

Claude Moulin and Priscilla Boniface consider heritage routes and cultural routes as mechanisms

used for tourism needs and goals. Cultural protection is defined as an important tool for tourism, socio-economic development and heritage support. The special capacity of the routes that reveal cross-border dialogue and interaction is emphasized and the broader potential of this feature for the global community is mentioned (2001; 237-248).

According to Carreno, cultural routes are dynamic historical elements that have two main characteristics with the connection and relationship dimension. It contains the feature that provides a network of relationships between people by combining two or more different geographies and Decoupling its historical usage. He explains the perspective of connection and relationship as the basis of culturalism through a diagram. (2008:4)

Cultural route; a cultural route consisting of movements of people affecting each other, aimed at a specific purpose in a particular place (exchange, trade, information, value, military, migration v.b) it embodies a dynamic system with historical functionality with tangible and intangible cultural heritage elements. It is obvious that the cultural route can be covered not only based on the past, but also the issues affecting today's tangible and intangible cultural heritage. Experts who advocate the usability of the cultural route for tourism purposes also design it as a tool for the realization of socio-economic development based on cultural protection.

Ron Van Oers, one of the Unesco experts, has planned the categories of the cultural route with transportation, trade, religious roads, linear monuments, but he has drawn it within a narrow framework. Although Suarze-Inclan Maria Rosa, the Chairman of the ICOMOS Scientific Committee on Cultural Routes, groups the routes into six headings, the main integrity again consists of four main elements based on space-space, time, cultural characteristics, purpose. ICOMOS shared the same in the Cultural Routes Charter later.

Chairatudomkul, who developed the classification of ICOMOS, made two distinctions in the context of cultural routes and heritage routes. He based the cultural routes on a historical fact of the past and evaluated the heritage routes for the tourism-oriented present. The criticism to be made here is; Although the historical accuracy of the past in terms of the cultural route can be disputed, the mythological elements are based on the epic, legend, story, fairy tale v, which is fed by the oral culture that has taken place in the mind.b intangible cultural heritage items should also be emphasized. Gilgamesh's journey, the paths of gods and daimons in mythologies, and natural environments such as Mount Olympus and Mount Spil, which raise the curtain on these scenes, are also important in classification.

As a result, the classification of cultural routes into a category is possible with a good analysis of the road. Cultural routes should be related in four main frames as space-space, time, cultural characteristics and purpose. Here, the variables should be detailed by increasing them. Scientifically, the grouping of cultural routes within a specific plan with interdisciplinary cooperation should be handled Decently in a more realistic, accurate and understandable way.

Ek bilgiler

Çıkar çatışması bilgisi: Çıkar çatışması yoktur.

Destek bilgisi: Araştırma kapsamında hiçbir kişi veya kurumdan destek alınmamıştır.

Etik onay bilgisi: Bu araştırma canlılar üzerinde yürütülmediği için etik kurul onayı alınması gerekmemektedir. Mevcut araştırma sürecince “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” çerçevesinde hareket edilmiştir.

Katkı oranı bilgisi: Araştırmada katkı oranı tümüyle birinci yazara aittir.